

KESKKONNAHARIDUSE JA –TEADLIKKUSE TEGEVUSKAVA 2019-2022

oktoober 2018

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

KESKKONNAMINISTEERIUM

„**Keskkonnahariduse ja -teadlikkuse tegevuskava 2019–2022**“ on keskkonnaministri ning haridus- ja teadusministri allkirjastatud **ühise tegevuse memorandum**i rakenduskava. Keskkonnaministeerium ning Haridus- ja Teadusministeerium kinnitavad ühist taht viia ellu käesolev tegevuskava ning korraldada selle rakendumise perioodilist analüüsi ja uuendamist, kaasates kõiki siht- ja huvirühmi.

Tegevuskava eesmärk on suurendada elanike keskkonnateadlikkust ning edendada süsteemset keskkonnaharidust ja säästvat arengut toetavat haridust.

Mailis Reps
haridus- ja teadusminister

Siim Kiisler
keskkonnaminister

SISUKORD

3	Sisukord	
4	Lühendid	
5	Sissejuhatus	
6	Mõisted	
7	1. Ülevaade senistest arengutest	
10	2. Strateegia	
10	2.1. Visioon	
10	2.2. Läbivad põhimõtted	
11	2.3. Eesmärgid ja mõõdikud	
11	2.3.1. Keskkonnateadlikkuse edendamine haridusasutustes koostöös keskkonnahariduskeskustega	
11	2.3.2. Mitteformaalse keskkonnahariduse korraldus	
11	2.3.3. Keskkonnateadlikkus ühiskonnas	
12	2.4. Strateegiakaart	
13	3. Tegevuskava	
13	3.1. Keskkonnateadlikkuse edendamine haridusasutustes koostöös keskkonnahariduskeskustega	
16	3.2. Mitteformaalse keskkonnahariduse korraldus	
19	3.3. Keskkonnateadlikkus ühiskonnas	
22	4. Tegevuskava elluviimine ja uuendamine	
23	Lisad	
23	Lisa 1. Valdkondlike tööühmade koosseisud	
27	Lisa 2. Mitteformaalse keskkonnahariduse osapoolte rollijaotus	
29	Lisa 3. Kvaliteedisüsteemi põhimõtteline kirjeldus	

LÜHENDID

EAS	–	Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus
EKHÜ	–	Eesti Keskkonnahariduse Ühing
EKJÜ	–	Eesti Koolijuhtide Ühendus
EKÜL	–	Eesti Korterühistute Liit
ELM	–	Eesti Loodusmuuseum
ELUS	–	Eesti Loodusuurijate Selts
ELVL	–	Eesti Linnade ja Valdade Liit
EMÜ	–	Eesti Maaülikool
ETAG	–	Eesti Teadusagentuur
EÕL	–	Eesti Õpetajate Liit
HTM	–	Haridus- ja Teadusministeerium
KAUR	–	Keskkonnaagentuur
KeA	–	Keskkonnaamet
KeM	–	Keskkonnaministeerium
KIK	–	SA Keskkonnainvesteeringute Keskus
KKH keskus	–	keskkonnahariduskeskus
KOV	–	kohalik omavalitsus
RMK	–	Riigimetsa Majandamise Keskus
TA	–	Teaduste Akadeemia
TLÜ	–	Tallinna Ülikool
TTÜ	–	Tallinna Tehnikaülikool
TÜ	–	Tartu Ülikool

SISSEJUHATUS

Tulenevalt riiklikust strateegiast “Säästev Eesti 21”, Eesti Vabariigi hariduseadusest, Elukestva õppe strateegiast 2020, Eesti Keskkonnastrateegiast 2030, Kliimamuutustega kohanemise riiklikust arengukavast ja selle rakendusplaanist 2017–2020, Eesti Looduskaitse arengukavast 2020 ning põhikooli ja gümnaasiumi riiklikest õppekavadest on kestlikku arengut toetava hariduse edendamine, sh loodushoidlike väärtushinnangute ning kestliku tarbimise ja tootmise põhimõtete kujundamine Eestis prioriteet.

UNESCO üleilmse jätkusuutlikku arengut toetava hariduse tegevuskava eesmärk on uuendada haridust nii, et kõigil oleks võimalik omandada teadmised, oskused, väärtused ja hoiakud, mis aitavad kaasa kestlikule arengule.

Sellest tulenevalt allkirjastasid keskkonnaminister ning haridus- ja teadusminister 31.03.2017 ühise tegevuse memorandumi keskkonnahariduse ja -teadlikkuse edendamiseks. Muuhulgas sedastab memorandum, et ühiselt töötatakse välja keskkonnahariduse ja -teadlikkuse tegevuskava.

Tegevuskava elluviimist koordineerib Keskkonnaministeerium, kelle valitsemisala arengukavas 2018–2021 on keskkonnateadlikkus horisontaalne meede, mis toetab valdkondlike meetmete elluviimist.

Tegevuskava koostamiseks moodustas keskkonnaminister oma käskkirjaga juhtrühma, kuhu kuulusid:

- Asta Tuusti, keskkonnaministeeriumi keskkonnateadlikkuse nõunik;
- Imbi Henno, haridus- ja teadusministeeriumi peaekspert;
- Maris Kivistik, Keskkonnaameti keskkonnahariduse osakonna juhataja;
- Helen Luks, RMK Sagadi metsakeskuse juhataja;
- Heidi Vilu, Eesti Loodusmuuseumi direktor;
- Terje Tuisk, SA Eesti Teadusagentuur osakonnajuhataja;
- Janika Ruusmaa, SA Tartu Keskkonnahariduse Keskus juhataja;
- Jonas Nahkor, MTÜ Eesti Keskkonnahariduse Ühing juhatuse liige;
- Ott Kasuri, Eesti Linnade ja Valdade Liidu arendusjuht;
- Virge Ong, Eesti Koolijuhtide Ühenduse liige.

Juhrühma ülesandeks oli tegevuskava koostamise koordineerimine, vahetööte tegemine ja sõlmkõneluste otsuste langetamine. Perioodil märts – september 2018 töötasid lisaks juhtrühmale ka neli valdkondlikku töögrupp, kes tegelesid konkreetsete valdkondlike eesmärkide sõnastamise ja neile vastavate tegevuste väljatöötamisega. Arusaamade ühtlustamiseks viidi täiendavalt läbi avatud seminar.

Olemuselt on keskkonnahariduse ja -teadlikkuse tegevuskava 2019–2022 memorandum rakenduskava, mis vormib selles sätestatud põhimõtted ja suunad eesmärkideks ning konkreetseteks tegevusteks. Dokument koosneb neljast osast. Esimeses on konteksti mõistmiseks välja toodud ülevaade senistest arengutest. Teises osas on kajastatud strateegia, sh visioon ja eesmärgid. Kolmanda osa moodustab eesmärkidele vastav tegevuskava. Neljandas on käsitletud tegevuskava elluviimist.

Kuivõrd valdkonnaga seonduvad mõisted ei ole senini üheselt arusaadavad olnud, siis on enne dokumendi põhiteksti välja toodud peamised kasutusel olevad terminid. Dokumendi lisades on ülevaatlikkuse huvides ära toodud valdkondlike tööühikute koosseis, keskkonnahariduse osapoolte rollijaotus ja kvaliteedisüsteemi põhimõtteline kirjeldus.

Keskkonnahariduse ja -teadlikkuse tegevuskava 2019–2022 on vastu võetud keskkonnaministri ning haridus- ja teadusministri käskkirjadega.

MÕISTED

Säästva ehk jätkusuutliku ehk kestliku arengu all mõistetakse sihipärast arengut, mis parandab inimeste elukvaliteeti kooskõlas loodusvarade ja keskkonna talumisvõimega. Jätkusuutliku arengu eesmärk on saavutada tasakaal sotsiaal-, majandus- ja keskkonnavaldkonna vahel ning tagada täisväärtuslik ühiskonnale praeguste ja järeltulevate põlvete jaoks. Jätkusuutlik areng haarab enda alla pea kõik eluvaldkonnad.

Jätkusuutlikku arengut toetav haridus tähendab jätkusuutliku arengu põhiküsimuste käsitlemist õppes ning uuenduslikke, osalusel põhinevaid õpetamis- ja õppimismeetodeid. Õppe eesmärgiks on kujundada pädevusi, mis võimaldavad õppijatel tegutseda jätkusuutliku arengu hüvanguks.

Keskkonnaharidus on teadmiste, oskuste, hoiakute ja väärtushinnangute süsteem, mis teadvustab loodus-, majandus-, sotsiaal- ja kultuurikeskkonna seoseid lähtudes säästva arengu kontseptsioonist. Keskkonnaharidus tegeleb looduskeskkonnas valitsevate seoste ja mõjude, sh inimtegevuse mõju, teadvustamisega lokaalses ja globaalses kontekstis (*keskkonnahariduse mõiste tõlgendamisel on lähtutud ÜRO Euroopa Majanduskomisjoni (UNECE) säästvat arengut toetava hariduse strateegiast*).

Mitteformaalne keskkonnaharidus on väljaspool formaalharidussüsteemi toimuv aktiivõpe, mis teadvustab keskkonnahoidliku tarbimise põhimõtteid, ökosüsteemi teenuseid, ökoloogilise tasakaalu olulisust ning inimtegevuse (tarbimise) mõju ökoloogilisele tasakaalule.

Informaalne keskkonnaharidus on õppija seisukohast lähtudes eesmärgistamata õppimine, mis toimub igapäeva elu situatsioonides (näiteks perekonnas, töökohas, vabal ajal jne). Informaalse õppe tulemused ei ole enamasti õppija jaoks koheselt nähtavad. Informaalse keskkonnahariduse komponentide hulka võib lugeda ka infostende õpperadadel, telesaateid, ajakirju ja meediaruumi tervikuna.

Loodusharidus teadvustab loodusnähtuste ja looduslike protsesside vahelisi seoseid ja põhineb looduse vahetul kogemisel. Loodusharidus tegeleb kõige otsesemalt looduse tundmaõppimisega.

Loodus- ja keskkonnahariduse keskus on organisatsioon, mis kujundab keskkonnateadlikkuse arengut soodustava õppekeskkonna. Loodus-, keskkonna- või jätkusuutliku arengu haridusega tegelemine on sätestatud organisatsiooni põhimääruses, põhikirjas või asutamislepingus. Keskusel on alaline või hooajaline keskkonnaharidusega tegelev personal. Keskus võib kuuluda nii avalikule (riik, omavalitsus) kui ka erasektorile või vabaühendustele (MTÜd, SAd).

Keskkonnahariduse spetsialist on vajalike teadmiste, oskuste ja väärtushinnangutega isik, kes viib läbi loodus- ja keskkonnahariduslikke tegevusi, (sh õppeprogramme) erinevatele sihtgruppidele.

Keskkonnahariduslik õppeprogramm on aktiivõppe vorm, mille kaudu omandatakse looduse- ja keskkonnaalased teadmised ja oskused ning kujundatakse keskkonnasõbralike väärtushinnangute süsteem. Programm toimub kindla ajavahemiku kestel organiseeritud õpitegevuste kaudu.

Keskkonnateadlikkus on inimese ja keskkonna vahelise suhte ja vastastikuse mõju mõistmine ning valmisolek neid oma tegevuses arvestada; keskkonnateadlik inimene lähtub oma otsustes teaduslikult tõendatud seisukohtadest ja asjakohasest keskkonnainfost.

1. ÜLEVAADE SENISTEST ARENGUTEST

Eesti elanikud väärtustavad keskkonnasäästlikku eluviisi ja peavad oluliseks looduse kaitset. Alates 2010. aastast on Keskkonnaministeerium iga kahe aasta järel elanike keskkonnateadlikkust kaardistanud laiahaardelise küsitlus-uuringuga. Selle põhjal hindab ennast keskkonnateadlikeks üle 80% vastanustest ning aastate lõikes ei ole see näitaja oluliselt muutunud. Keskkonnasäästlikku eluviisi peab oluliseks 93% elanikest, sealjuures väga oluliseks 41%. Samas on ühiskonnas hulk keskkonnaprobleeme, mille lahendused sõltuvad iga inimese keskkonnakäitumisest.

Keskkonnateadlikkuse kontekstis on võrdselt oluline nii loodusteaduslik ja keskkonnaalne kirjaoskus, millele pannakse alus koolis, kui ka võimalus leida usaldusväärset asjakohast keskkonnateavet, et teha igapäevaelus keskkonnasäästlikke valikuid. Siinkohal on oluline luua tähendusliku teaduspõhise keskkonnainfo loomise ja edastamise süsteemi kõrvale ka võimalused selleks, et inimesed saaksid keskkonnateadlikult toimida. Keskkonnasäästlik toimimisviis peaks muutuma põhivoolu valikuks.

Kunagi varem pole keskkonnahariduse, mida käsitleme kui säästvat arengut toetavat haridust, olukord olnud Eestis nii hea kui praegu. Koolid ja lasteaiad lähtuvad riiklikest õppekavadest, mis on oma olemuselt säästvat arengut toetava hariduse õppekavad. Koolide headeks partneriteks on keskkonnaharidus- ja looduskeskused, mis on viimastel aastatel läbi teinud nii sisulise kui ka vormilise uuenemise. Keskustes on tänu ESF-programmile „Keskkonnahariduse arendamine“ põnevad õppematerjalid ning innustunud ja koolitatud juhendajad.

KIKi kaudu on loodud süsteem, mis võimaldab kõigil haridusasutustel programmidest osa saada. Tõeliseks väljakutseks on mitteformaalhariduse kvaliteedi parendamine ning süsteemi arendamine vähenevate ressursside tingimustes. Samas ei kasuta kõik haridusasutused loodud võimalusi ja nende kaasamine on üks ülesanne, mis käesoleva tegevuskava raamides käsitlust leiab. Väljakutseks on tagada keskuste pakutavate programmide temaatiline ja meetodiline mitmekesisus ning parem seostatus üldhariduse õppekavadega, samuti tõhusam keskuste ja haridusasutuste tõhusam koostöö.

Eestis tegutseb keskkonnahariduse ja -teadlikkuse valdkonnas ligi 140 organisatsiooni – keskkonnahariduskeskust, kelle mitmekesised loodus- ja kesk-

konnahariduslikud tegevused on suunatud erinevatele sihtgruppidele. Muu hulgas on nende roll pakkuda üldharidussüsteemi õpilastele keskkonnahariduslikke aktiivõppe- programme. Ülevaate olemasolevatest programmidest (enam kui 900 erinevat) saab keskkonnahariduse portaalist¹. Õpilaste osalemist nendes rahastatakse KIKi meetmest.

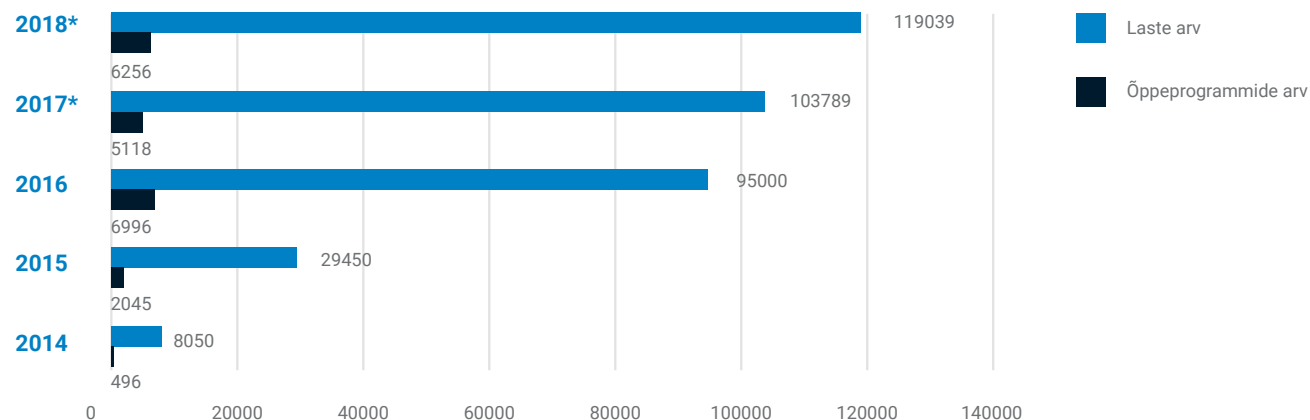
Lisaks peamiselt mittetulunduslikus vormis tegutsevatele keskustele pakuvad Eestis keskkonnahariduslikke õppeprogramme RMK ja Keskkonnaamet. Viimastest on kujunenud väga oluline keskkonnahariduse võrgustiku koordineerija, kes korraldab teavitust, maakondlikke infopäevi ja koolitusi erinevatele sihtgruppidele; koostab infomaterjale, laenutab õppevahendeid ning haldab looduskeskuse ekspositsioone, ja portaale².

KIKi toetatud keskkonnateadlikkuse õppeprogrammides osalenud laste arv on aasta-aastalt kasvanud (vt Joonis 1), kuid probleemiks on see, kuidas haarata neid koole, kes keskkonnaprojektides ei osale ja keskkonnateadlikkuse edendamiseks süsteemselt ei tegele.

¹ www.keskkonnaharidus.ee

² www.keskkonnakompass.ee, www.e-loodus.ee, www.kaitsealad.ee, www.keskkonnaharidus.ee

1. ÜLEVAADE SENISTEST ARENGUTEST

Joonis 1. Keskkonnateadlikkuse lihtsustatud menetlusega taotlusvooru õppeprogrammides osalenud laste arv (allikas: KIK). 2017. ja 2018. a andmed on prognoositud taotluste põhjal.

Eelnevatel aastatel on keskkonnahariduse ja -teadlikkuse valdkonnas läbi viidud mitmeid uuringuid, nagu näiteks:

- Loodus- ja keskkonnahariduskeskustele nõuete seadmine, 2017;
- Põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava läbiva teema “Keskkond ja jätkusuutlik areng” rakendamiseks mitteformaalses keskkonnahariduses, 2017;
- Teema “Keskkond ja jätkusuutlik areng” ja teiste läbivate teemade rakendamine üldhariduses, 2017;
- Eesti elanike keskkonnateadlikkus, 2016;
- Keskkonnahariduse koostöövõrgustik, 2012;
- Keskkonna- ja säästva arengu temaatika õppeprotsessi lõimimist toetavad õppemetoodilised materjalid ja näitlikud õppevahendid ning nende kasutamine, 2012;
- Mitteformaalse keskkonnahariduse spetsialistide täienduskoolituse vajadus ning õppevahenditega varustus, 2012.

Uuringud sedastavad, et keskkonnahariduse ja -teadlikkuse osas on Eestis palju tehtud, mida tõestab ka elanike kõrge keskkonnateadlikkus. Samuti on järjepanu suurenenud programmides osalevate õpilaste arv. Teisalt ilmneb ridamisi ka lahendamist vajavaid küsimusi, millest ajendatuna ongi käesolev tegevuskava koostatud.

Senine praktika on näidanud, et pakutavad keskkonnahariduslikud aktiivõppeprogrammid on ebaühtlase kvaliteediga. Puuduvad selgesõnaliselt sätestatud nõuded õppeprogrammidele ja neid läbiviivatele organisatsioonidele. Samuti pole pädevusnõudeid programmide läbiviijaile.

Teiste riikide praktikate uurimine on näidanud, et keskkonnaharidust pakuvad seal Eesti omadega sarnased organisatsioonid. Kõikjal joonistub välja mitmekesiste omandisuhete ja ebakindla rahastamiskorraldusega keskkonnahariduskeskuste kogum. Küll aga on hinnatavate tegurite valikul põhirõhk erinevates kohtades (programmid, füüsiline taristu, personal jne). On aga selge, et ühegi riigi lahendust ei ole Eestis otstarbekas üks ühele üle võtta, sest riikide olukorra erisused on liiga suured.

1. ÜLEVAADE SENISTEST ARENGUTEST

Eesti jaoks on välja töötatud kolm võimalikku alternatiivi, milleks on³:

- 1) enese- ja välishindamisel põhinev kvaliteedisüsteem;
- 2) kvaliteedimärgil põhinev kvaliteedisüsteem;
- 3) kvaliteediindikaatoritel põhinev kvaliteedisüsteem.

Uuringu lõppjärel sedastab, et kvaliteedisüsteemi on tarvis, kuid selle välja töötamine ning rakendamine eeldab ulatuslikke arutelusid. Põhimõttelise lahendusega on edasi töötatud ka käesoleva tegevuskava koostamise raames ja lisas 3 asub selle üldsõnaline kirjeldus.

Lisaks elurikkuse tundmaõppimisele on üha oluliseks muutumas keskkonnahoidliku eluviisi kujundamine ning ökosüsteemiteenuste mõistmine. Läbiva teema "keskkond ja jätkusuutlik areng" eesmärk on õpilaste kujundamine sotsiaalselt aktiivseteks, vastutustundlikeks ja keskkonnateadlikeks inimeseks. Haridus- ja Teadusministeerium ning Keskkonnaministeerium aga leiavad, et nii formaalse kui ka mitteformaalse hariduse ümbermõtestamine jätkusuutlikku arengut toetavaks võiks edeneda senisest jõudsamalt.

Uuringust⁴ ilmnes, et ligi 70% aktiivõppeprogrammides käsitletakse muu hulgas ka jätkusuutliku arengu põhimõtteid ja eesmarke. Riikliku õppekavaga on seotud peaaegu kõik. Suures osas pakutavates programmides on rõhuasetus teadmiste kujundamisel ja oskuste arendamisel, kuid väärtushinnangute kujundamine jääb tagaplaanile. Vajadus on formaalse ja mitteformaalse keskkonnahariduse ühtse tervikuna käsitlemise järele. Seda eriti põhjusel, et mitteformaalse hariduse tähtsus aina suureneb. Samuti on tarvis kokku leppida valdkonna eesmärkides. Oluline märksõna on siinkohal valdkondade omavaheline seostatus.

Tuginedes uuringu⁵ järeldustele, on loodud ka valdkonnaga seotud inimesi ühendav katusorganisatsioon (Eesti Keskkonnahariduse Ühing). Organisatsioonil on oluline roll keskkonnahariduse spetsialistide pädevuste kujundamisel ja nende huvide eest seismisel – seega käesoleva tegevuskava elluviimisel. Üksikute koolitusprogrammide korraldamisest seejuures ei piisa. Spetsialistide vajadused on erinevad, mistõttu on kõigile sobiva koolituse kokkupanemine keeruline. Pigem tuleb soosida spetsialistide omavahelist lävimist teadmiste ja oskuste vahetamiseks.

Jätkusuutliku arengu hariduse suurim väljakutse on, kuidas kanda teadmisi üle väärtushinnangutesse ja käitumisse. Seetõttu on oluline, et programmide läbiviijad uuendaksid süstemaatiliselt oma teadmisi erinevate õppemeetodite ja -vormide osas. Keskkonnateadliku käitumise kujunemist peab aga muuhulgas toetama ka asjakohane avalik info.

Kestlikkuse seisukohalt on probleemiks riigi üha vähenev rahastus. Seega on tarvis leida keskkonnaprogrammi kõrvale teisi alternatiive. Suurem roll võiks siin olla näiteks kohalikel omavalitsustel ja ka erasektoril.

Kirjeldatud väljakutsetele lahenduste leidmiseks ongi välja töötatud keskkonna hariduse ja -teadlikkuse tegevuskava, sh lepitud kokku peamistes eesmärkides ning nende saavutamise viisides.

³ Täpsemalt on võimalik lugeda uuringu raportist "Loodus- ja keskkonnahariduskeskustele nõuete seadmine", <https://www.envir.ee/et/keskkonnahariduse-uuringud>.

⁴ Täpsemalt on võimalik lugeda uuringu raportist "Põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava läbiva teema "keskkond ja jätkusuutlik areng" rakendamise kohta mitteformaalses keskkonnahariduses", <https://www.envir.ee/et/keskkonnahariduse-uuringud>.

⁵ *Ibid.*

2. STRATEEGIA

Keskkonnahariduse ja -teadlikkuse strateegia koosneb visioonist, läbivatest põhimõtetest, eesmärkidest ning nende saavutamiseks mõeldud tegevustest.

Visioon on olemuslikult kaugemasse tulevikku vaatav soovitud seisundi kirjeldus, mis on kokku võetud ühe põhilausega. Seejärel on selles peituv mõte täpsemalt lahti kirjutatud.

Eesmärkide valdkondlik jaotus tuleneb keskkonnaministri ning haridus- ja teadusministri poolt allkirjastatud memorandumist, et kõik selles loetletud teemad oleksid kaetud. Kvaliteedisüsteemi puudutav osa lähtub aga eelnevalt läbiviidud uuringutest, millest ilmnes selle loomise vajadus.

Tegevuskava käsitleb kolme valdkonda.

- 1. Keskkonnateadlikkuse edendamine haridusasutustes koostöös keskkonnahariduskeskustega** – keskendub formaalharidusele ning formaal- ja mitteformaalhariduse koostööle.
- 2. Mitteformaalse keskkonnahariduse korraldus** – keskendub keskkonnahariduskeskuste võrgustiku, sh rahastamise ja kvaliteedisüsteemi arendamisele.
- 3. Keskkonnateadlikkus ühiskonnas** – keskendub keskkonnainfo kättesaadavusele, keskkonnanahoidlike hoiakute ja käitumisviiside kujundamisele ühiskonnas.

Mõõdikud on seatud valdkondadele, mitte üksikutele eesmärkidele.

2.1. Visioon

Eesti elanikud mõistavad, et loodus on kultuuri ja majanduse alus ning sellesse tuleb suhtuda vastutustundlikult. Keskkonnateadlik mõtteviis ja tegutsemine on saanud normiks kõigis eluvaldkondades.

Olemas on arusaam, et keskkonnakaitse ja -kasutuse vahel peab valitsema tasakaal ning elurikkuse säilitamine on oluline tasakaalu hoidja. Vastutustundlik suhtumine iseloomustab kõiki vanusegrupe, kes on valmis ka ise looduse heasse käekäiku panustama ega oota, et keegi kõik nende eest ära teeks.

Keskkonnateadlik mõtteviis on saanud normiks kõikides eluvaldkondades. Selleks luuakse ja edastatakse keskkonnainfot inimestele mõistetavalt ning tähenduslikult. Keskkonnateemad on ühiskonnas aktuaalsed ja neid kajastatakse erinevates info- kanalites mitmekesiselt.

Keskkonnaharidust käsitletakse säästvat arengut toetava haridusena, lõimides loodust, sotsiaalset, kultuurilist ja majanduskeskkonda. Iga õppija jaoks on keskkonnaharidus terviklik ja valdkondade ülene. Vastavad teemad on lõimitud õppekavadesse, samuti toimivad haridusasutused keskkonnateadlikult. Õpilastele on loodud võimalused klassiväliseks õppeks.

Keskkonnahariduse süsteem on stabiilne ja elujõuline. Rahastamine on osapooltele üheselt arusaadav. Mitteformaalne keskkonnaharidus on mitmekesine ja kvaliteetne. Keskuste võrgustik on tugev, selles tegutsevad pädevad spetsialistid.

2.2. Läbivad põhimõtted

Läbivate põhimõtete all on silmas peetud printsiipe, mida peab tegevusi ellu viies kindlasti järgima. **Teisisõnu, iga tegevus peab lähtuma siin loetletud põhimõtetest, milleks on:**

- **hea keskkonnaseisundi saavutamine või säilitamine** – tegevused peavad selle saavutamisele kaasa aitama;
- **ÜRO säästva arengu eesmärkidest lähtumine** – tegevused peavad nende saavutamisele kaasa aitama;
- **seostatus** – seosed teiste eluvaldkondadega (tervis, majandus jne), s.o tegevused peavad toimuma kontekstis, mitte eraldiseisvatena;
- **ressursitõhusus** – tegevused tuleb ellu viia ressursse võimalikult otstarbekalt kasutades;
- **regionaalne otstarbekus** – võrgustiku arendamisel arvestatakse, et erinevates piirkondades oleksid võrdsed võimalused keskkonnahariduslikes tegevustes osalemiseks;
- **kaasamine** – tegevuste elluviimisesse tuleb kaasata kõik olulised osapooled.

2. STRATEEGIA

2.3. Eesmärgid ja mõõdikud

2.3.1. Keskkonnateadlikkuse edendamine haridusasutustes koostöös keskkonnahariduskeskustega

Eesmärgid (E)

E1. Haridusasutused lõimivad süsteemselt keskkonna ja jätkusuutliku arengu temaatikat õppekasvatustegevusse ning rakendavad seda teaduspõhiselt koostöös keskkonnahariduskeskustega.

E2. Haridusasutused ja keskkonnahariduskeskused toimivad jätkusuutliku arengu põhimõtteid järgides.

E3. Haridusasutused ja keskkonnahariduskeskused on keskkonna ning jätkusuutliku arengu valdkonnas kogukonna aktiivsed eestvedajad.

E4. Loodus- ja keskkonnavaldkonna süva- ning erihuviga õpilaste arendamiseks on loodud võimalused nii mitteformaal- kui ka formaalharidusasutustes.

Mõõdikud (M)

M1. Ekspert hinnang⁶, kuidas haridusasutused lõimivad keskkonna ja säästva arengu teemasid õppetegevusse – sihttase aastaks 2022: iga-aastaselt suureneb õppeainete lõiming keskkonna ja säästva arengu teemadega (mõõdiku algtaset ei ole võimalik määratleda).

M2. Mitteformaalse keskkonnahariduse õppeprogrammides osalevate õpilaste osakaal – sihttase aastaks 2022: 85% õpilastest osaleb aasta jooksul vähemalt ühes programmis (mõõdiku algtase: 65%).

M3. Haridusasutuste keskkonnaülevaatus – sihttase aastaks 2022: 50% asutustest osaleb Rohepeegli hindamises (mõõdiku algtaset ei ole võimalik määratleda).

M4. Loodus- ja keskkonnavaldkonna huvihariduses ning -tegevuses osalevate õpilaste osakaal – sihttase aastaks 2022: iga-aastaselt kasvab osalevate õpilaste osakaal (mõõdiku algtase: u 2–3% aastal 2015).

2.3.2. Mitteformaalse keskkonnahariduse korraldus

Eesmärgid (E)

E5. Mitteformaalne keskkonnahariduse võrgustik on mitmekesine, osapoolte rollid on selged.

E6. Mitteformaalse keskkonnahariduse võrgustiku rahastamine on stabiilne ja mitmekesine (kaasatud mitmed rahastajad) ning tagab keskkonnahariduse kestlikkuse.

E7. Heatasemelist keskkonnaharidust tagav ja arengut toetav kvaliteedisüsteem on keskkonnahariduse pakkujate mitmekesisust toetav, lihtsasti hallatav ja kergesti mõistetav⁷.

Mõõdikud (M)

M5. Kvaliteedisüsteemiga liitunud keskused – sihttase aastaks 2022: 50% keskustest on süsteemiga liitunud (mõõdiku algtaset ei ole võimalik määratleda).

M6. Mitteformaalsetes keskkonnahariduse programmides osalenute rahulolu – sihttase aastaks 2022: 85% on rahul (mõõdiku algtaset ei ole võimalik määratleda).

M7. Ekspert hinnang⁸ mitteformaalse keskkonnahariduse korralduse toimimisele – sihttase aastaks 2022: süsteem on üldjoontes toimiv (rollid selged, rahastus stabiilne ja mitmekesine, pakkujate ja tarbijate arvud on stabiilsed jne) (mõõdiku algtaset ei ole võimalik määratleda).

2.3.3. Keskkonnateadlikkus ühiskonnas

Eesmärgid (E)

E8. On olemas usaldusväärse, ajakohase ja arusaadava keskkonnainfo loomise ning jagamise süsteem.

E9. Keskkonna temaatika on avalikus ruumis laiapõhjaliselt esitletud.

E10. Inimestel on võimalik teha igapäevaselt keskkonnateadlikke valikuid.

Mõõdikud (M)

M8. Ekspert hinnang⁹ usaldusväärse, ajakohase ja arusaadava keskkonnainfo loomise ning jagamise süsteemile – sihttase aastaks 2022: süsteem on olemas ja toimib (mõõdiku algtaset ei ole võimalik määratleda).

M9. Eesti elanike keskkonnateadlikkus – sihttase aastaks 2022: 90% elanikest peab ennast keskkonnateadlikuks (mõõdiku algtase: 89%).

M10. Keskkonnateadlikkuse indeks¹⁰ – sihttase aastaks 2022: 50 punkti (mõõdiku algtase: 42 punkti).

⁶ Hinnangu andjaks on keskkonnahariduse üleriigiline juhtrühm, mille käivitamine on ette nähtud tegevuskavas. Mõõdiku algtaset ei eksisteeri.

⁷ Vt ka lisa 3, milles on ära toodud kvaliteedisüsteemi põhimõtteline kirjeldus.

⁸ *Ibid.*

⁹ *Ibid.*

¹⁰ Vastavalt Eesti elanike keskkonnateadlikkuse uuringu tulemustele

2. STRATEEGIA

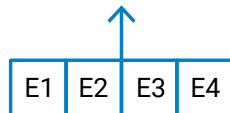
VISION

Eesti elanikud mõistavad, et loodus on kultuuri ja majanduse alus ning sellesse tuleb suhtuda vastutustundlikult. Keskkonnateadlik mõtteviis ja tegutsemine on saanud normiks kõigis eluvaldkondades.

VALDKOND 1

Keskkonnateadlikkuse edendamine
haridusasutustes koostöös
keskonnahariduskeskustega

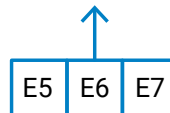

Valdkondlik tegevuskava

VALDKOND 2

Mitteformaalse
keskonnahariduse
korraldus

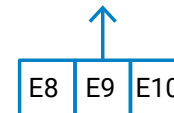

Valdkondlik tegevuskava

VALDKOND 3

Keskkonnateadlikkus
ühiskonnas

Valdkondlik tegevuskava

LÄBIVAD PÕHIMÕTTED

Joonis 2. Strategiakaart

2.4. Strategiakaart

Strategiakaart näitab ära visiooni, valdkondlike eesmärkide, tegevuste ja läbivate põhimõtete omavahelised seosed (vt Joonis 2). Kõiki tegevusi ellu viies

tuleb arvestada läbivate põhimõtetega. Igale eesmärgile (E1–E10) vastab mitu tegevust, mis on kirjas valdkondlikus tegevuskavas. Vaikimisi eeldus on, et eesmärkide saavutamine tähendab ühtlasi visioonis seatud soovitud seisundini jõudmist.

3. TEGEVUSKAVA

3.1. Keskkonnateadlikkuse edendamine haridusasutustes koostöös keskkonnahariduskeskustega

E1. Haridusasutused lõimivad süsteemselt keskkonna ja jätkusuutliku arengu teematikat õppe-kasvatustegevusse ning rakendavad seda teaduspõhiselt koostöös keskkonnahariduskeskustega.

TEGEVUS	2019	2020	2021	2022	VASTUTAJA(D)	KOOSTÖÖPARTNER(ID)	MÄRKUSED
1 Jätkusuutlikku arengut toetava hariduse alase täienduskoolituse korraldamine koolimeeskondadele, õpetajatele, koolijuhtidele, keskkonnahariduskeskuste spetsialistidele ja noorsootöötajatele	X	X	X	X	HTM KeM	EKHÜ, ENTK, KOVID, Ülikoolid (TLÜ, TÜ, EMÜ), EÕL, EKJÜ, KKH keskused, KeA	Rahastamine toimub läbi toetuste; eraldi seisvaid koolitusprogramme eelarvelistest vahenditest ei kavandata. Võimalik on taotleda KIKi keskkonnateadlikkuse programmist. Täiendav rahastamise allikas on kliimamuutustega kohanemise riiklik arengukava ja selle rakendusplaan 2017–2020
2 Jätkusuutlikku arengut toetava õppevara, sh õppe-materjalide loomine erinevatele kooliastmetele	X	X	X	X	HTM KeM	EKHÜ, Ülikoolid (TLÜ, TÜ, EMÜ), EÕL	Rahastamine toimub läbi toetuste, sh KIK Täiendav rahastamise allikas on kliimamuutustega kohanemise riiklik arengukava ja selle rakendusplaan 2017–2020
3 Haridusasutuste, kelle õppe- ja arengukavades on keskkonna ja jätkusuutliku arengu teema tähtsustatud, keskkonnahariduslikes õppeprogrammides osalemise eelisrahastamine	X	X	X	X	KeM	EKJÜ, ELVL, HTM	Haridusasutuste õppe- ja arengukavade muutmise/täiendamine, sh uute kursuste, õppeprogrammide ja valikainete loomine keskkonna ja kestliku arengu alaste teadmiste, oskuste, hoiakute ning pädevuste kujundamiseks Täiendav rahastamise allikas on kliimamuutustega kohanemise riiklik arengukava ja selle rakendusplaan 2017–2020
4 Haridusasutuste keskkonnahariduslikes programmides ja projektides osalemise analüüs ja programmides osalemisest kõrvale jäänud koolide kaasamine	30 000	50 000	50 000	50 000	KeM	HTM, KIK	Rahastamine toimub läbi KIKi
5 Koolide Keskkonnateaduste Akadeemia korraldamine		X	X	X	KeM	EKJÜ, TA, ETAG	Rahastamine toimub läbi avatud konkursi

3. TEGEVUSKAVA

3.1. Keskkonnateadlikkuse edendamine haridusasutustes koostöös keskkonnahariduskeskustega

E2. Haridusasutused ja keskkonnahariduskeskused toimivad jätkusuutliku arengu põhimõtteid järgides.

	TEGEVUS	2019	2020	2021	2022	VASTUTAJA(D)	KOOSTÖÖPARTNER(ID)	MÄRKUSED
1	Üleriigiliste ja rahvusvaheliste programmide, mis toetavad ÜRO kestliku arengu eesmärkide saavutamist, rakendamine haridusasutuste igapäevaeltu korraldamisel	120 000	120 000	120 000	120 000	KeM HTM	Keskkonnahariduskeskused, Vabaühendused, ETAG	Näited: roheline kool, roheline kontor, GLOBE, UNESCO ühendkoolid, Eesti Kooliallikad jn e. Rahastamine toimub KIKi kaudu
2	Organisatsiooni väärtushinnangute ja teadlikkuse kaardistamiseks, seireks ning peegeldamiseks vajaliku digitööriista (Rohepeegel) välja töötamine ja rakendamine kestliku arenguga seotud valdkonnas	30 000	30 000	30 000		KeM	EKHÜ	Täiendav rahastamise allikas on Kliimamuutustega kohanemise riiklik arengukava ja selle rakendusplaan 2017–2020

E3. Haridusasutused ja keskkonnahariduskeskused on keskkonna ning jätkusuutliku arengu valdkonnas kogukonna aktiivsed eestvedajad.

	TEGEVUS	2019	2020	2021	2022	VASTUTAJA(D)	KOOSTÖÖPARTNER(ID)	MÄRKUSED
1	Kooli ja kogukonna koostööd edendava pilootprogrammi väljatöötamine ja läbiviimine		25 000	120 000		KeM	HTM ELVL EKJÜ	
2	Käsiraamatu "Kool kui keskkonna ja jätkusuutliku arengu eestvedaja kogukonnas" koostamine ning levitamine			30 000		KeM	HTM ELVL EKJÜ	Käsiraamat koostatakse pilootprogrammist õpitu alusel

3. TEGEVUSKAVA

3.1. Keskkonnateadlikkuse edendamine haridusasutustes koostöös keskkonnahariduskeskustega

E4. Loodus- ja keskkonnavaldkonna süva- ning erihuviga õpilaste arendamiseks on loodud võimalused nii mitteformaal- kui ka formaalharidusasutustes.

	TEGEVUS	2019	2020	2021	2022	VASTUTAJA(D)	KOOSTÖÖPARTNER(ID)	MÄRKUSED
1	Õpilaste loodus- ja keskkonnavaldkonna arendamine läbi üleriigiliste ning rahvusvaheliste projektide	80 000	80 000	80 000	80 000	HTM KeM	ETAG	Näited: Tere, kevad!, Läänemere projekt, GLOBE jne. Rahastamine toimub osaliselt KIKi kaudu
2	Loov- ja uurimistööde juhendajate koolituste korraldamine õpetajatele ning keskkonnahariduskeskuste spetsialistidele	6 000	21 000	6 000	21 000	HTM KeM	Ülikoolid (TLÜ, TÜ, EMÜ), EKJÜ, EKHÜ, ETAG	
3	Jätkusuutliku arengu teemaliste koolituste korraldamine huvihariduse ja -tegevuse õpetajatele ning juhendajatele			15 000		HTM KeM	ETAG, Ülikoolid (TLÜ, TÜ, EMÜ), Huvikoolide Liit, Eesti Teadushuvihariduse Liit	
4	Keskkonna ja jätkusuutliku arengu teemalise olümpiaadi või häkatoni korraldamine		120 000		120 000	KeM HTM	Ülikoolid (TLÜ, TÜ, TTÜ, EMÜ), EKJÜ, SA ja MTÜd, ETAG, KeA	

3. TEGEVUSKAVA

3.2. Mitteformaalse keskkonnahariduse korraldus

E5. Mitteformaalne keskkonnahariduse võrgustik on mitmekesine, osapoolte rollid on selged.

	TEGEVUS	2019	2020	2021	2022	VASTUTAJA(D)	KOOSTÖÖPARTNER(ID)	MÄRKUSED
1	Keskkonnahariduse üle-riigilise juhtrühma töö käivitamine, kus on esindatud erinevad keskkonnahariduse võrgustiku osapooled (nii avaliku, era- kui kolmanda sektori asutused), ja töö korraldamine	1 000	1 000	1 000	1 000	KeM HTM	Juhtrühmas on esindatud vähemalt: KeA, EKHÜ, RMK, KAUR, EKJÜ, ELVL, Keskkonnaühenduste Koda	Juhtrühm jälgib keskkonnahariduse ja -teadlikkuse tegevuskava elluviimist ja vajadusel tõstatab aktuaalseid teemasid, suunab maakondlike keskkonnahariduse ümarlaudade tegevust ja korraldab võrgustiku liikmete rollide täpsustamist, uute liikmete kaasamist võrgustikku, rollide selgitamist ja teavitustegevust võrgustiku kohta
2	Keskkonnaharidus.ee portaali arendamine (seostatuna Elurikkuse portaaliga)	25 000				KeM KeA KAUR	EKHÜ	Portaal koondab ja vahendab infot keskkonnahariduse võrgustiku kohta, sh õppematerjalid, õppeprogrammid, täienduskoolitused, võrgustiku liikmesorganisatsioonid, nende tegevusalad ja roll võrgustikus, taristu olemasolu; portaalil on võimalus teha päringuid
3	Mitteformaalse keskkonnahariduse pakujate süsteemse täienduskoolituse korraldamine ja õppematerjalide arendamine, sh keskkonna valdkonna ettevõtetele jt organisatsioonidele	30 000	30 000	30 000	30 000	EKHÜ KeM KeA	HTM, Ülikoolid (TLÜ, TÜ, EMÜ jt),	Rahastamine toimub osaliselt läbi toetuste, sh KIK. Täiendav rahastamise allikas on kliimamuutustega kohanemise riiklik arengukava ja selle rakendusplaan 2017–2020
4	Keskkonna ja jätkusuutliku arengu teemalise olümpiaadi või häkatoni korraldamine	22 000	22 000	22 000	22 000	KeM KeA	HTM, EKHÜ	

3. TEGEVUSKAVA

3.2. Mitteformaalse keskkonnahariduse korraldus

E6. Mitteformaalse keskkonnahariduse võrgustiku rahastamine on stabiilne ja mitmekesine (kaasatud mitmed rahastajad) ning tagab keskkonnahariduse kestlikkuse.

	TEGEVUS	2019	2020	2021	2022	VASTUTAJA(D)	KOOSTÖÖPARTNER(ID)	MÄRKUSED
1	Keskkonnahariduslikes õppeprogrammides osalemise rahastamise süsteemi edasiarendamine, täiustamine ja rakendamine	1 400 000	1 400 000	1 400 000	1 400 000	KeM HTM	EKHÜ, Ülikoolid (TLÜ, TÜ, TTÜ, EMÜ), Keskkonnahariduskeskused	Rahastamine toimub KIKi keskkonnateadlikkuse programmi lihtsustatud menetlusega alamprogrammi kaudu
2	Keskkonnateadlikkuse teema lõimimine erinevatesse riikliku tasandi arendus- ja rakendusdokumentidesse	X	X	X	X	HTM KeM	Teised ministeeriumid	Tegevus võimaldab rahastamist erinevatest allikatest, sh ka väljaspool KeMi ja HTMi. Täiendav rahastamine allikas on Kliimamuutustega kohanemise riiklik arengukava ja selle rakendusplaan 2017–2020
3	Valdkonna arendamiseks lisarahastuse otsimine	X	X	X	X	KeM HTM	Kõik võrgustiku organisatsioonid	Euroopa Liidu uue programmiperioodi võimaluste kasutamine; teised rahvusvahelised programmid
4	Erasektori kaasamise plaani väljatöötamine ja rakendamine	X	X	X	X	EKHÜ	KeM, Ettevõtted	Rahastamine toimub projektipõhiselt
5	Keskkonnahariduskeskuste rahastusmodeli analüüs ja ettepanekud selle täiendamiseks	X	X	X	X	EKHÜ	KeM, ELVL	Rahastamine toimub projektipõhiselt

3. TEGEVUSKAVA

3.2. Mitteformaalse keskkonnahariduse korraldus

E7. Heatasemelist keskkonnaharidust tagav ja arengut toetav kvaliteedisüsteem on keskkonnahariduse pakkujate mitmekesisust toetav, lihtsasti hallatav ja kergesti mõistetav.

	TEGEVUS	2019	2020	2021	2022	VASTUTAJA(D)	KOOSTÖÖPARTNER(ID)	MÄRKUSED
1	Keskkonnahariduslike tegevuste ja õppeprogrammide rahastamisega seotud kvaliteedisüsteemi loomine, rakendamine ja analüüs	10 000	X	X	X	KeM	EKHÜ KIK KeA	Tugineb tegevustele nr 2 ja 3 (vt ka lisa 3)
2	Keskkonnahariduse pakkujate (keskustele ja juhendajatele) enesehindamise juhendmaterjalide (sh veebipõhise) koostamine ja rakendamine	10 000	10 000	10 000	10 000	EKHÜ	KeM KIK KeA	Rahastamine toimub KIKi kaudu
3	Keskuste, programmide ja läbiviijate tagasiside süsteemi arendamine Keskkonnaameti keskkonnaharidus.ee portaali juures	X	X	X	X	KeA KeM EKHÜ	HTM	Rahastamine toimub projektipõhiselt

3. TEGEVUSKAVA

3.3. Keskkonnateadlikkus ühiskonnas

E8. On olemas usaldusväärse, ajakohase ja arusaadava keskkonnainfo loomise ning jagamise süsteem.

	TEGEVUS	2019	2020	2021	2022	VASTUTAJA(D)	KOOSTÖÖPARTNER(ID)	MÄRKUSED
1	Keskkonnaministeeriumi valitsemisala keskkonnateadlikkuse töörühma moodustamine keskkonnateadlikkuse alase tegevuse koordineerimiseks	2 000	2 000	2 000	2 000	KeM	KAUR, KeA, ELM, RMK	
2	Keskkonnateabe loomise ja jagamise süsteemi arendamine keskkonnaministeeriumi valitsemisalas	2 000	2 000	2 000	2 000	KeM	KeA, KAUR, ELM, RMK	
3	Avalikus ruumis esitletud keskkonnainfo (stendid, tulbad jms) inventuur ja korrastamine ning arendamine, sh hea tava koostamine	5 000	15 000	450 000	450 000	KeM	KeA, ELM, RMK, KOVID	Osaliselt toimub rahastamine LIFE'i teadlikkuse projekti kaudu (taotlemisel)
4	Usaldusväärse ja tähendusliku keskkonnainfo ühte kohta koondamiseks keskkonnaportaalide arendamine (Elurikkuse portaal ja Keskkonnaandmete portaal)	X	X	X		KAUR	KeM, KeA, KEMIT, ELM, KKI, RMK, TÜ, EMÜ, TTÜ, TLÜ, EOÜ, ELF, ELUS, SEI	Portaali osadeks on senised portaalid (nt kaitsealad.ee, keskkonnaharidus.ee, EELIS jne) ja ka tulevikus juurde tekkivad asjakohased ja vajalikud osad. Rahastamine toimub osaliselt ELME projekti kaudu
5	Regulaarsete keskkonnateadlikkuse uuringute läbiviimine		30 000		30 000	KeM	Ülikoolid	

3. TEGEVUSKAVA

3.3. Keskkonnateadlikkus ühiskonnas

E9. Keskkonna temaatika on avalikus ruumis laiapõhjaliselt esitletud.

TEGEVUS	2019	2020	2021	2022	VASTUTAJA(D)	KOOSTÖÖPARTNER(ID)	MÄRKUSED
1 Üleriigiliste keskkonna-teemaliste kampaaniate läbiviimine keskkonnakahjude ennetamiseks	220 000	220 000	220 000	220 000	KeM KeA	KeM, KeA, KEMIT, ELM, KKI, RMK, TÜ, EMÜ, TTÜ, TLÜ, EOÜ, ELF, ELUS, SEI, KAUR, ERL	Aastas toimub vähemalt 2 kampaaniat, mis juhivad tähelepanu erinevatele teemadele (nt keskkonda säästvate sündmuste korraldamine, energiasääst jms). Rahastamine toimub KIKi vahenditest
2 Keskkonnateadlikkust tõstvate tele- ja raadiosaadete toetamine	100 000	100 000	100 000	100 000	KeM	ERR, KIK	Näiteks Osoon, Ökoskoop, keskkonnauudised jms. Rahastamine toimub KIKi vahenditest
3 Keskkonnateadlikkust edendavate teabekandjate loomine ja levitamine ning loodusajakirjade rahastamine	600 000	600 000	600 000	600 000	KeM	KIK, KeA	Näiteks ökoloogilise jalajälje kalkulaatori uuendamine, ökosüsteemi-teenuste kalkulaatori loomine jms. Rahastamine toimub KIKi vahenditest
4 Teemaatiliste infopäevade ja koolituste korraldamine avalikule, sh KOVid ja erasektorile	200 000	200 000	200 000	200 000	KeA KeM KAUR	ELVL, ELM, KKI, RMK, TÜ, EMÜ, TTÜ, TLÜ, EOÜ, ELF, ELUS, SEI, ERL	Koolituste kaudu soovitakse kõikide sektorite organisatsioone kujundada keskkonnateadlikeks ja -sõbralikeks ja et nad oma turunduses kasutaksid keskkonnavalaseid aspekte. Rahastamine toimub osaliselt eelarvelistest, osaliselt KIKi vahenditest
5 Tunnustussüsteemi arendamine (nt Keskkonnategu, Keskkonnakäpp)	50 000	50 000	50 000	50 000	KeM	KeA, Riigikantselei, ELVL	Lisandub kõige keskkonnasõbralikumaa omavalitsuse kategooria

3. TEGEVUSKAVA

3.3. Keskkonnateadlikkus ühiskonnas

E10. Inimestel on võimalik teha igapäevaselt keskkonnateadlikke valikuid.

	TEGEVUS	2019	2020	2021	2022	VASTUTAJA(D)	KOOSTÖÖPARTNER(ID)	MÄRKUSED
1	Ülepakendamise vältimise motiveerimine	X	X	X	X	KeM	Erialaliidud	Kampaania teema arvestatakse näiteks keskkonnaauhindade jagamisel kriteeriumina
2	Kraanivee kui joogivee propageerimine, sh selle kättesaadavuse suurendamine avalikus ruumis	X	X	X	X	KeM	Vee-ettevõtete Liit, KOVid, ELVL	Rahastamine toimub projektipõhiselt
3	Ringmajanduse tegevuskavva keskkonnateadlikkusealase sisendi andmine	X	X	X	X	KeM	KeA	Ringmajanduse tegevuskavva koostatakse eraldi
4	Säästvat tarbimist soodustavate algatuste, sh paranduskohvikute korraldamise toetamine	X	X	X	X	KeM	KOVid, vabauhendused	Rahastamine toimub osaliselt KIKi vahenditest
5	Tootepassi, mis sisaldab infot, kui jätkusuutlik toode on, kasutuselevõtmine	X	X	X	X	KeM	Ettevõtjad ja ettevõtjate ühendused, keskkonnaorganisatsioonid	Rahastamine toimub projektipõhiselt
6	Keskkonna ja jätkusuutliku arengu teemalise häkatoni korraldamine		X		X	KeM	KIK, KeA	Näiteks Negavati arendus. Rahastamine toimub KIKi vahenditest

4. TEGEVUSKAVA ELLUVIIMINE JA UUENDAMINE

Tegevuskava elluviimist korraldavad Keskkonnaministeerium ning Haridus- ja Teadusministeerium. Tegevuskava alusel koostavad seotud osapooled vastavalt vajadusele täpsemad tööplaanid.

Tegevuskava ellu viimise seiramiseks moodustatakse ministrite käskkirjaga keskkonnahariduse üleriigiline juhtrühm, mis kohtub vähemalt kaks korda aastas. Juhtrühmas on esindatud vähemalt Haridus- ja Teadusministeerium, Keskkonnaministeerium, Keskkonnaagentuur, Eesti Keskkonnahariduse Ühing, Riigimetsa Majandamise Keskus, Keskkonnaamet, Eesti Koolijuhtide Ühendus, Eesti Linnade ja Valdade Liit ning Keskkonnaühenduste Koda.

Hinnang tegevuskavale antakse keskkonnahariduse üleriigilise juhtrühma poolt kord aastas, kasutades nn valgusfoori skaalat:

- **roheline** – tegevus on vastavalt planeeritule ellu viidud;
- **kollane** – tegevus on ellu viimisel (samuti antakse hinnang, kas ellu viimine on plaanipärane või esineb takistusi);
- **punane** – tegevus on ellu viimata (samuti antakse hinnang ellu viimata jätmise põhjuste kohta).

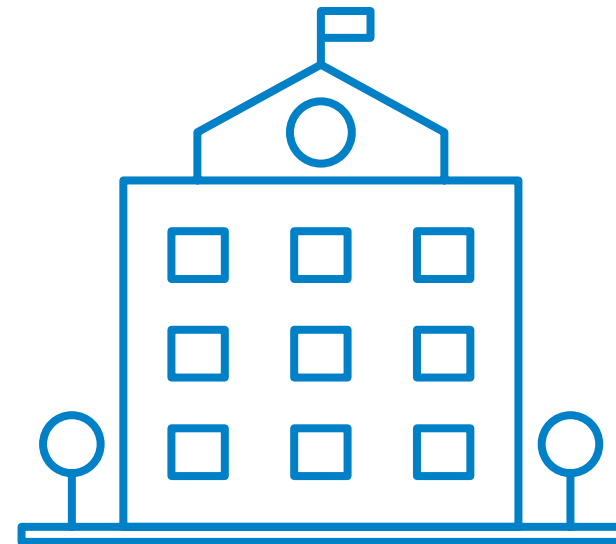
Lisaks tegevuskava täitmise hindamisele teeb juhtrühm ka kokkuvõtte mõõdikute sihttasemete täitumisest, saamaks aru, kas tegevused aitavad eesmärkide täitmise poole liikuda või mitte. Juhtrühm määratleb oma tegevuse alguses ka mõõdikute puuduvad algtasemed. Vastavalt vajadusele vaadatakse seejärel eesmärgid ja tegevused üle ning tehakse neis korrektiive.

Mõõdikute sihttasemete hindamiseks on tarvis koguda järgmisi (statistilisi) näitajaid:

- mitteformaalse keskkonnahariduse õppeprogrammides osalevate õpilaste arv;
- keskkonnaülevaatust läbiviivate haridusasutuste arv;
- loodus- ja keskkonnavaldkonna huvitegevuses osalevate õpilaste osakaal;
- keskkonnaprojektides ja avalikel sündmustel osalenute arv;
- kvaliteedisüsteemi rakendavate keskkonnahariduskeskuste arv;
- keskkonnateemaliste õppematerjalide arv;
- keskkonnahariduslikel koolitustel osalenute arv;
- kesti elanike keskkonnateadlikkus (uuring);
- keskkonnateadlikkuse indeks (uuring).

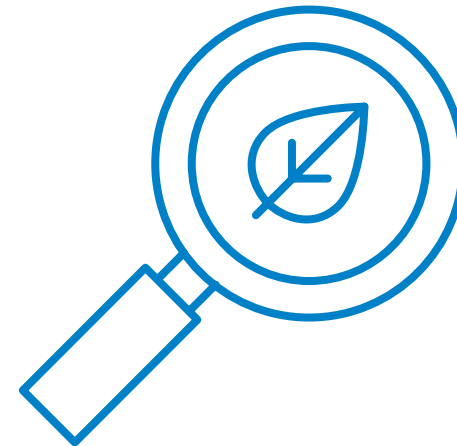
Jätkusuutliku arengu põhimõtete järgimine haridus- ja noorsootöösutustes ning keskkonnahariduskeskustes

NIMI	ORGANISATSIION
Imbi Henno	Haridus- ja Teadusministeerium
Jonas Nahkor	Eesti Keskkonnahariduse Ühing, Väätša Põhikool
Sirje Aher	MTÜ Koolitus- ja Nõustamiskeskus HARED
Liia Varend	SA INNOVE
Asta Tuusti	Keskkonnaministeerium
Anu Reinsalu	Eesti Noorsootöö Keskus
Sirli Vijar	Jõgevamaa Gümnaasium
Maarika Männil	Keskkonnaamet
Virge Ong	Eesti Koolijuhtide Ühendus
Terje Tuisk	Eesti Teadusagentuur
Liina Karrofeldt	Riigimetsa Majandamise Keskus
Ott Kasuri	Eesti Linnade ja Valdade Liit
Mihkel Kangur	Tallinna Ülikool
Angelika Ferš	SA Keskkonnainvesteeringute Keskus
Madli Kumpas	UNESCO Eesti rahvuslik komisjon
Peep Tobreluts	Eesti Keskkonnahariduse Ühing, Viljandi huvikool

Mitteformaalse keskkonnahariduse korraldus

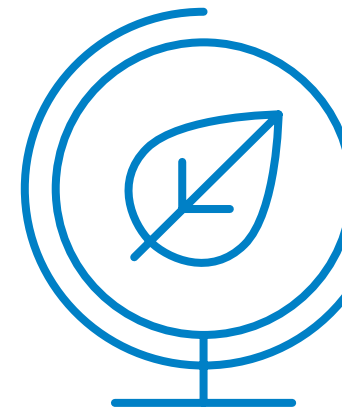
NIMI	ORGANISATSIION
Maris Kivistik	Keskkonnaamet
Janika Ruusmaa	Tartu Keskkonnahariduse Keskus
Aret Vooremäe	Eesti Maaülikool
Evelin Laanest	Eesti Keskkonnahariduse Ühing
Jonas Nahkor	Eesti Keskkonnahariduse Ühing
Maarja Mirjam Rajasaar	Riigimetsa Majandamise Keskuse
Ivika Uslov	MTÜ Avatud Noortekeskuste Ühendus
Virge Ong	Eesti Koolijuhtide Ühendus
Kerttu-Liina Urke	Eesti Pandipakend OÜ
Terje Tuisk	Eesti Teadusagentuur
Piret Talur	Tartu Linnavalitsuse noorsooteenistus
Gea Kiiver	SA Keskkonnainvesteeringute Keskus
Mairi Enok	Lehola Keskkonnahariduskeskus

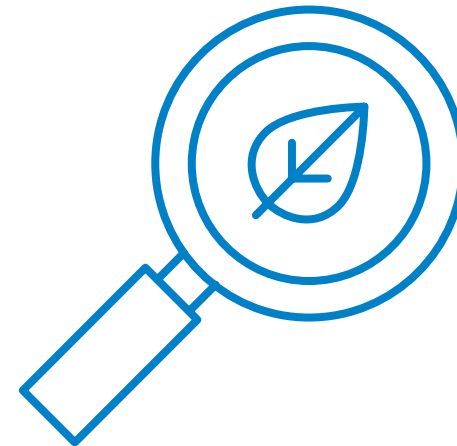
Keskkonnateadlikkus ühiskonnas

NIMI	ORGANISATSIION
Heidi Vilu	Eesti Loodusmuuseum
Asta Tuusti	Keskkonnaministeerium
Aare Vabamägi	Eesti Linnade ja Valdade Liit
Krista Keedus	Energia Avastuskeskus
Kaja Peterson	SEI Tallinn
Liis Raadla	Keskkonnaministeerium
Vahur Tarkmees	Eesti Vee-ettevõtete Liit
Eliis Vennik	Eesti Vee-ettevõtete Liit
Vallo Mulk	Tartu Ülikooli Loodusmuuseum
Val Rajasaar	Eesti Keskkonnahariduse Ühing, Muraste Looduskool
Helen Luks	Riigimetsa Majandamise Keskus
Reigo Roasto	Keskkonnaagentuur
Imbi Henno	Haridus- ja Teadusministeerium
Reet Vaiksalu	Tallinna Keskkonnaamet
Ulvi Tuisk	SA Keskkonnainvesteeringute Keskus

Mitteformaalse keskkonnahariduse kvaliteedisüsteem

NIMI	ORGANISATSIOON
Asta Tuusti	Keskkonnaministeerium
Dagmar Hoder	Eesti Keskkonnahariduse Ühing
Reet Mägi	Tartu Ülikooli Loodusmuuseum
Aili Saluveer	Eestimaa Looduste Fond
Tanel Liiv	SA Keskkonnainvesteeringute Keskus
Katrin Saart	Eesti Teadusagentuur
Piret Eensoo	Keskkonnaamet
Kauri Kivipõld	Lahemaa Ökoturism
Maie Itse	Loksa Gümnaasium, Lahemaa Looduskool
Krista Kingumets	Keskkonnaamet
Liis Soonik	Riigimetsa Majandamise Keskus
Eerika Purgel	SA Keskkonnainvesteeringute Keskus
Mari Kala	Keskkonnaamet

OSAPOOL	ROLL
Ministeeriumid (HTM, KeM)	Riikliku tasandi suuna näitamine
KOVid	Keskkonnahariduse korraldamine kohalikul tasandil, rahastamine, riigi poolt kehtestatud suundade elluviija: <ul style="list-style-type: none"> • formaalne – haridusasutused • mitteformaalne – noortekeskused, huvikoolid, kogukonnakeskused
Meedia	Sõnumite levitamine
Infoportaalid (nt www.keskkonnaharidus.ee)	Turvalise ja kvaliteetse infokeskkonna loomine
Ülikoolid	<ul style="list-style-type: none"> • Täiskasvanute, sh tulevaste õpetajate, huviringi juhendajate, noorsootöötajate, keskkonnahariduse spetsialistide professionaalne ettevalmistus, järjepidev keskkonnaalane täienduskoolitus • Programmide ja koostööprojektide pakkumine • Koolide ja huvikoolide tegevuste rikastamine teadlaste poolt • Õppe- ja teavitusmaterjalide loomine • Uusimate valdkondlike teadussaavutuste pakkumine ja tutvustamine
Ettevõtted	<ul style="list-style-type: none"> • Programmide pakkumine, sh ekskursioonid • Töötavate keskkonnasõbralike lahenduste tutvustamine
Huvikoolid	<ul style="list-style-type: none"> • Programmide pakkumine • Teemaatiliste huviringide pakkumine • Koolidele huviringide käivitamiseks toe pakkumine • Pereliikmete kaasamine
Muuseumid	<ul style="list-style-type: none"> • Programmide ja projektide pakkumine • Õpikeskkondade loomine • Oskusteabe pakkumine • Õppe- ja teavitusmaterjalide loomine
Noortekeskused	<ul style="list-style-type: none"> • Teemaatiliste huviringide pakkumine • Noorte kaasamine

OSAPOOL	ROLL
Keskkonnahariduskeskused, sh	<ul style="list-style-type: none"> • Õppeprogrammide pakkumine • Keskkonnaalase teavitustöö tegemine erinevate sihtgruppide hulgas • Täienduskoolituste pakkumine erinevatele sihtgruppidele
MTÜd, SAd ja erasektor	<ul style="list-style-type: none"> • Õppeprogrammide pakkumine • Teavitusürituste pakkumine erinevatele sihtgruppidele • Näituste korraldamine, ekspositsioonide loomine ja haldamine, loodusradade haldamine • Õppe- ja teavitusmaterjalide loomine
Keskkonnaamet	<ul style="list-style-type: none"> • Keskkonnahariduse koordineerimine • Õppeprogrammide pakkumine (tasuta) • Õppematerjalide loomine • Kampaniate, näituste jm sündmuste korraldamine • Programmide läbiviimine koolides • Koolituste ja infopäevade korraldamine • Ekspositsioonide haldamine • Portaalide, sh keskkonnaharidus.ee haldamine
RMK	<ul style="list-style-type: none"> • Taristu haldamine • Õppeprogrammide pakkumine looduskeskuste poolt • Õppematerjalide loomine • Kampaniate, näituste jm sündmuste korraldamine • Programmide läbiviimine koolides
KOV-i ja riigiasutused (Tallinna Loomaaed, Tallinna Botaanikaaed, Eesti Loodusmuuseum)	<ul style="list-style-type: none"> • Programmide ja projektide pakkumine • Õpikeskkondade loomine • Spetsiifilise oskusteabe pakkumine • Õppe- ja teavitusmaterjalide loomine
Eesti Keskkonnahariduse Ühing	<ul style="list-style-type: none"> • Liikmete koolitamine • Võrgustikutegevused
Haridusasutused, sh koolid ja kutseõppeasutused	Programmides osalemine

Kvaliteedisüsteemi loomine ja rakendamine peab tagama keskkonnahariduse ühtlase kvaliteedi erineva taustaga keskustes ning toetama mitmekesise keskkonnahariduse võrgustiku arengut.

Mitteformaalse keskkonnahariduse töörühm tutvus kvaliteedisüsteemi kolme võimaliku alternatiiviga ja leidis arutelude tulemusena, et kõige paremini teeniks püstitatud eesmärki kombineeritud kvaliteedisüsteem, kus rakendatakse nii sise- kui ka välishindamist ning kvaliteediindikaatoreid. Hindamise objektiks on nii keskused, juhendajad kui ka programmid ja muud tegevused.

Loodav kvaliteedisüsteem peaks olema üles ehitatud järgmiste põhimõtete järgi:

- kvaliteedisüsteem töötatakse välja riigi osalusel demokraatlikult kaasates keskkonnahariduse võrgustiku erinevaid osapooli, sh keskkonnahariduskeskuste töötajaid ja üldhariduskoolide õpetajaid;
- kvaliteedisüsteemi loomisel ja rakendamisel on riigi kõige olulisemaks partneriks keskkonnahariduskeskuste töötajaid ja õpetajaid ühendav Eesti Keskkonnahariduse Ühing;
- kvaliteedisüsteem suunab erinevaid institutsioone ja organisatsioone koostööle koolituste ja arendusprojektide kavandamisel;
- rahastamisega seostatakse peamiselt programmide ja tegevuste hindamine (kvaliteediindikaatorid); hindajateks on riiklike institutsioonide ja EKHÜ poolt tunnustatud eksperdid;
- kvaliteediindikaatorite väljatöötamine toimub koostöös võrgustikus osalejatega, mis loob võimaluse infovahetuseks ja sünergia tekkimiseks;
- keskuste ja juhendajate hindamiseks rakendatakse enesehindamist ja võrgustikul põhinevat välishindamist, milleks töötatakse välja veebipõhine tööriist nn „Rohepeegel“;
- kvaliteedisüsteemi osaks on keskuste ja koolide vastastikune tagasiside süsteem, mille isikustamata andmete analüüsi põhjal kavandatakse koolitusi jt arendustegevusi.

MIDA HINNATAKSE?	KES KOOSTAB?	KES RAKENDAB?	KAS ON SEOTUD RAHASTAMISEGA?	MILLISEID TÄIENDAVAID TEGEVUSI ON VAJA?
Programmid / tegevused – kvaliteediindikaatorid	Ekspertühm, kuhu kuuluvad võrgustiku erinevad osapooled	Riiklikud institutsioonid – KeM, HTM, KIK	Jah, rahastatakse vaid kvaliteedi kriteeriumidele vastavaid programme/ tegevusi	Kvaliteediindikaatorite väljatöötamine Hindajate koolitus
Juhendajad – enesehindamine, organisatsioonisisene hindamine, välishindamine	Võrgustiku erinevad osapooled EKHÜ eestvedamisel	EKHÜ	Otseselt rahastamisega ei seostata	Juhendajate enesehindamise veebipõhise tööriista loomine
Keskused – sise- ja välishindamine	Võrgustiku erinevad osapooled EKHÜ eestvedamisel	EKHÜ	Rahastamise eelduseks on enesehindamise läbiviimine	Keskuste hindamise veebipõhise tööriista nn Rohepeegli arendamine

Tabel 1. Kvaliteedisüsteemi üldine toimimine